

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на Илона Ивова Аначкова на тема: *„Духовността в съвременното визуално изкуство“* (Spirituality in Contemporary Visual Art) за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

от проф.дфн Иванка Стъпова

Намеренията на дисертантката

В дисертационния труд на Илона Аначкова тематичният кръг на изследване *е с намерение* да бъде фокусиран върху няколко основни понятия – духовност, сакрализацията и съременно визуално изкуство, в опит да се свържат с понятията за гения и възвишеното и без да се пропускат конкретни теоретични анализи и примери от съвременното изкуство. На първо четене, текстът на Аначкова може да се определи като сериозно обещание за интердисциплинарен анализ на конкретни теоретични системи, илюстриран от разнопосочни акценти върху конкретни визуални художествени творби.

В опита си да проследи корените на духовността в различни дисциплини, Аначкова подчертава невъзможността това понятие да се свърже само с една предметна област- например само с религията или само с изкуството и на това основание определя интердисциплинарния подход при изследването му. Чрез търсенето на маркерите на духовността в религията и изкуството се подчертава вариативното ѝ присъствие и различните интерпретации, интензивността, с която се представя в двете основни духовни сфери, както и промяната в хронологичните доминанти /каквто е случая със секуларизацията/. Акцентът върху метафоричния смисъл на „омагьосването“ в изкуството и религията като двете основни

духовни дейности придава нюанс и екзотика на изследването, а връщането към привидно само класическите понятия за възвишеното или за гения като равностойни партньори на духовността, свързва изследването трайно с естетиката като базова философска дисциплина. Впрочем, авторката доста рядко употребява термина „естетика“, дори почти никак, а предпочита да го замества с философия на изкуството или да го обвърже с актуалния термин „сакрализация на изкуството“.

Всички тези предварителни условия са важни, тъй като те са и детерминантите, които са поставили рамката на изследването и се предполага, че са оформили методологичния инвентар, който би следвало да дисциплинира текста.

Дисертацията е структурирана на: въведение, четири глави и заключителни бележки и библиография. Авторката е разположила изследването си върху 235 страници, 18 илюстрации, а използваните библиографски източници са 183 заглавия предимно на английски език два източника на френски и 8 на български. В ролята им на източник се прилагат и две видеа. Авторката е посочила четири публикации по темата на дисертацията – две публикувани и две под печат, като нито един от текстовете не е публикуван в известните български философски списания. („Философия“, „Философски алтернативи“, „Balkan Journal of Philosophy“ и още няколко, както и специализирани издания, свързани с изкуството).

Достойнствата на труда

Към достойнствата на труда ще отбележа следните моменти:

- Изборът на темата е находка и определено заслужава адмирации. Духовността като тематичен фокус, съчетана с присъствието на изкуството в живота на човека, оформят както теоретичната база на текста /доколкото се разчита на стожери на философското мислене като Кант, Шелинг и Шопенхауер/, така и проблемните точки, които провокират да се задават въпроси. Опитът за дефиниции, обаче, е декларативен, с накръняване на философската платформа, доколкото тримата основни автора са представени не чрез собствените текстове, а чрез текстове и автори посредници. Дефинирането на основните понятия, положени още в заглавието на текста, трябва да бъде по- ясно, категорично и убедително. На места текстът дори звучи доста наивно, неубедително и схематично, с много повторения, както в автореферата, така и в основния текст.

- Към достоинства на текста би трябвало да се отнесе и фактът, че дисертацията е написана на английски език, което във всички случаи може да постави пред авторката и доста препятствия (и наистина има подобни елементарни изречения, преповтаряни и дори паразитни), свързани с използването на литературата, преводите от и на език и пр.

-Достоинства на текста мога да се търсят и по посока на заявените намерения да се разгледа ролята на гения и възвишеното като базисни за естетиката като наука, за метафората на „омагьосването” чрез изкуство или превръщането му в нова съвременна култова форма /сакрализация/ - но това също е останало като че ли в зоната на намеренията....

Критичният ракурс, без който не може

1. По формалните показатели

Материалите, с които разполагам са дисертационен текст, автореферат и кратко CV, изброени публикации /четири/ и заявени

приноси /няколко/. В количествено отношение авторефератът е достатъчен и съответства на изискванията, но като оформление, съдържателно и анотативно представяне на тезите, е доста суров и непрецизен, граматически и пунктоационно първичен и несъответстващ на намеренията и амбициите на авторката. Телеграфно ще изложи мнението си защо това е така и ще се спра само на една незначителна част от примерите, които нямат място в един философски текст:

- Във всеки автореферат най-напред се представя съдържанието – тук липсва и запознаването с текста е затруднено. Затова и бележките са без страници и са представени просто фактологично. Подобно некоригирано представяне на текст показва както неуважение към четящите /в случая журито/, така и олекотяване на собствения труд.

- Страниците не са номерирани – търсенето на текстовете по глави и параграфи е сложно и това накърнява целостта на изложението.

- Не е обяснено на какъв принцип литературата, която в големия текст е 183 заглавия, тук е редуцирана до 76. Впрочем, авторката не е била длъжна да цитира каквато и да е част от литературата, освен да посочи броя на библиографските единици, но в самия английски текст пък не всички литературни източници за използвани, а присъстват в библиографията.

- Самата дисертация също в съдържанието няма посочени страници и това прави доста трудно работенето с текста, а голяма част от заглавията, посочени в неномерираното съдържание, не съответстват на параграфите в текста. Други параграфи просто липсват като заглавия, какъвто е случаят за отношението шаман-артист. В автореферата присъства като параграф „Понятието шаман и метафоричната двойка „шаман-артист”, докато в дисертацията подобно заглавие няма.

- Представянето в анотативен вид на съдържанието на дисертацията на български език в автореферата е на доста елементарен български и

независимо, че големият текст е на английски, владееенето на литературен български е напълно задължителен. Не може да се говори на всекидневен или махленски език. Само два примера от автореферата: „Първата част на главата.... **преглежда три основни** автора от немския идеализъм, за да открие и тезата на френския философ Жан-Мари Шафер”.....Ако първата част просто „преглежда” – т.е. минава през погледа ни на верев, как се разбира, че тезите на тримата а не на „**три основни автора**” (както пише дисертантката) са инвентарът, който позволява да се дефинира тезата на Шафер за „дълготрайната тенденция за сакрализация на изкуството **ВЪВ** модерната европейска философия”. **Във** се пише само когато следващата дума започва с „В” или „Ф”. Още един пример от същата страница „Трима от големите философи, **чийто** работи отразяват тази тенденция и са обект на изследването на тази тенденция, са Кант, Шелинг и Шопенхауер”. Не може немската класическа философия (впрочем – къде е Хегел) да отразява тенденция и същевременно да е обект на тенденция....Освен това „**чийто причини**”, „**чийто аргументи**” - принизяват българския език и още повече човек, решил да се занимава с наука.

- Текстът на автореферата не изглежда като да е прочетен в окончателния му вид, защото изобилства с погрешни думи, неправилно написани - ГРАНЦИТЕ, ВЪГЗЛЕД, ЛОНГИНГ, ЕСТЕТИТКАТ, МИРОДАВНА и още много и много.

- Българският текст изобилства от неправилно изписани имена – Плато, Паул Клей.

Заявените амбициозни цели на авторката в началото на дисертацията и автореферата се обобщават до елементарност, наивитет и трафаретност, просто декларативно и кухо и това прави изследването неубедително. Пример: „Зададена цел 1 – дефиниране на мисловното наследство от времето на Модерността – се изпълни чрез изпълнението на

задачата проследяване и анализ на развитието на основни философски и артистични тенденции в съвременния свят”. И т.н – до последната цел, която също „се изпълни чрез изпълнението

Съдържателност на текста- част и аноативно

- Постоянно работейки с понятието „духовност”, авторката практически не дава ясна дефиниция и още по-малко успява да ни убеди, че това е базисна философска категория, която, поради своята значимост, се е превърнала в обект на вниманието на класиците. Сакрализацията на изкуството като термин влиза в интелектуален оборот на равнището на метафора и това още повече налага философската аргументация, която екипно „играе” с много форми на духовността, като ги ползва именно на равнището на метафори.

- Втора глава има известни обещания за изследване на духовността като приложена към конкретни произведения на изкуството, но трудно бих приела като несъмнен изводът, че „Кандински е смятан за „баща на абстрактния експресионизъм”.....И тук бих запитала ако Мондриан е повлиян от хегелианския идеализъм, защо Хегел не присъства в групата на класическата немска естетика като идеен и творчески стожер, без който не може...

- Значително отделеното място на теософията практически не доказва смислена връзка с класическата философия, а в тази глава дори липсва, както вече споменах, заявеният в съдържанието параграф „Понятието шаман и метафоричната двойка „шаман-артист”.

Трета глава – за гения и четвърта – за възвишеното тръгват от напълно погрешната изходна теза, че „Понятието за възвишено, както и това за гения, датира от Античността, придобивайки различни значения. Малко трудно може понятието гений да се съотнесе с проблемите на

Античността...По отношение на възвишеното и сублимното бих попитала – къде е Фройд, къде? Не видях и състояла се ревизия относно понятието „гений” – пък и кое му е лошото в тълкуването на Кант за гения.....

Прочитането на текста на Илона Аначкова остави у мен усещане за неудовлетвореност и непрецизност, едно незачитане на четящите и един наивитет, който кара четящия да си зададе въпросите: За кого е предназначен този текст? Защо намеренията и изпълнението драстично се разминават? Защо на равнище вътрешно обсъждане не е обърнато внимание на авторката, че тя кандидатства за „доктор по философия” и е нормално философската и естетическата и платформа да бъдат това, върху което трябва да стъпи едно солидно изследване? Докторската степен на всяка цена, без коректност още от равнището на представяне на документите, девалвира както степенята, така и намеренията.

Заключението силно ме затруднява – още повече, че самата авторка в приносите си подчертава, че някои от тях „принос, който все още е потенциален” – т.е. не съществува, а ще се яви в бъдеще, като се огласи публично на български език. Ако това би направило текста по-компактен, защо големият текст е на английски?

Ако дам своето ДА без условия и без обяснения от страна на докторантката, това означава да вляза в конфликт със собствената си съвест. Ако заключението е НЕ, това значи да лиша един млад човек от шанс за реализация на намеренията и осъществяване на амбициите. Вратите към двата отговора остават отворени...